

Egész iskolai közösségünk – diákok, tanárok, szülők – ezen célok megvalósításáért munkálkodnak egy jóval nyitottabb, a valós célhoz közelebb álló, rugalmas nevelői magatartást közvetítő intézményben.

NÉMETH SÁNDORNÉ

magyar szakvezető és munkaközösségvezető tanár
Paragvári Utcai Általános Iskola
Szombathely

Október 6-i megemlékezés

Időtartam: 20-25 perc

I. rész

Zene – Liszt Ferenc: Les Préludes

(2-3 perc után kezdjük a műsort, de aláfestésként tovább szól a zene.)

Narrátor 1.

A múltat tiszteld a jelenben s tartsd a jövőnek!

Versmondó 1.

Szép vagy o hon, bérc, völgy változnak gazdag öledben,

Téridet országos négy folyam szegi;

Ám természettől mind ez lelketlen ajándék:

Naggyá csak fiaid szent akaratra tehet.

(A zene elhalkul.)

Narrátor 2.

1800 és 1848 közt megbolydult az egész világ, harapódzó tűzként terjedtek a függetlenségi mozgalmak. Egy részük sikerrel járt, más részük kudarccal. Magyarországon ekkor már tizenhárom éve kormányzott országgyűlés nélkül a császár; elszegényítette az országot, erőszakkal fogdosztatta össze az újoncokat.

A zúgolódas Bécsig hallatszott. Európa is már morajlik a kitörő forradalmak előszelétől, a hazai reformmozgalom is erőre kap.

Versmondó 2.

Az álom

A természetnek legszebb adománya.

Megnyílik ekkor vágyaink tartománya,

Mit nem lelünk meg ébren a világon.

Álmaiban a szegény

Nem fázik és nem éhezik,

Bíbor ruhába öltözik,

S jár szép szobák lágy szőnyegén.

Álmában a király

Nem büntet, nem kegyelmez, nem bírál...

Nyugalmat élvez.

Álmában az ifjú elmegy kedveséhez,

Kiért epeszti tiltott szerelem,

S ott olvad égő kebelén. –

Álmamban én

Rabnemzetemnek bilincsét tördelem!

Narrátor 3.

Kossuth izzó szónoklatainak és Deák bölcsességének megfelelően megszületik a felirat, amely a közös teherviselést, vallásegyenlőséget, népnevelést, esküdszéki bíráskodást, évenkénti országgyűlést, felelős minisztérium alakítását követeli a királytól, ehhez Magyarország és Erdély egyesítését.

Narrátor 2.

Hirtelen felgyorsultak az események, a Párizsban 1848 februárjában kitört forradalom végig-söpör Európán. Március 13-án éri el Bécset. Március 15-én lezajlik Pesten a lelkes, vértelen forradalom, mindenki boldog és bizakodó.

Narrátor 1.

„Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Március 15-e az, írjátok föl szíveitekbe és el ne felejtsétek. A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nép fölérredett, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivítta jogait, miknek láncait legközelebb találta.”

Narrátor 3.

Április 7-én Batthyány Lajos elnökletével megalakult az első felelős magyar minisztérium. A király hozzájárult az úrbéri szolgáltatások, a robot, a dézsma megszüntetéséhez, a sajtószabadsághoz, a cenzúra eltörléséhez. Engedményeket adott azzal a hátsó gondolattal, hogy időt kell nyernie, később majd visszaszerzi mindazt, amit most kiengedett a kezéből.

Narrátor 2.

Önállóságot ígért a szerbeknek, horvátoknak, románoknak, ruténeknek, szlovákoknak, ha a magyarok ellen fordulnak. Jellasicsot horvát bánná nevezte ki, azzal a nem titkolt megbízással, hogy támadja meg Magyarországot. Szeptember 11-én tört be csapatával, és ezzel kezdetét vette a szabadságharc.

Versmondó 2.

A Kárpátoktól le az Al-Dunáig
Egy bőszt üvöltés, egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.

Szegény, szegény nép, árva nemzetem te,
Mit vétettél, hogy így elhagytanak,
Hogy isten, ördög, minden ellened van.
És életed fáján pusztítanak?

Te rác, te horvát, német, tót, oláhság,
Mit marjátok mindnyájan a magyart?

Narrátor 3.

A magyar ellenállást azonban nem volt könnyű megtörni. Kossuth lelkesedése magával ragadta a nemzetet, a honvédek, bár nem voltak valódi katonák, de igazi hősök voltak. Klapka, Bem, Damjanich és a többi tábornok bámulatos hadi vállalkozásokat vitt végbe, úgyhogy az osztrák katonák babonásan félni kezdtek a honvédektől. A tavaszi hadjárat felvidéki útközei csodával határosak voltak, úgyszintén Bem csatái is Erdélyben.

Versmondó 3.

Mutassuk meg: a magyar nem olyasmi,
Mint a gyertya, mit el lehet oltani;
A magyarnak élnie kell örökké,
És nem szabad rabnak lennie többé!

Narrátor 3.

A fiatal Ferenc József, aki sem győzni nem tudott, sem béketárgyalásra nem volt hajlandó, segítségért fordult Miklós cárhoz. 1849 júniusában Paskievics herceg vezetésével keletről megindult 194 ezer orosz, Haynau vezetésével nyugatról 83 ezer osztrák, s a Délvidéken állt Jellasics 44 ezer embere.

Versmondó 1.

Hová lett a tarka szivárvány az égről?

Hová lett a tarka virág a mezőkről?

Odavan mind! Csak az emlékezet által
Idéztetnek föl, mint halvány síri árnyak.

Narrátor 2.

Mit kezdhett ilyen túlerővel szemben Görgey 152 ezer legyengült, szétszórt honvéde?! Augusztus 13-án megtörténik a világosi fegyverletétel. Ferenc József felfüggeszti a magyar alkotmányt, Haynau megkezdi a bosszúállást. Kossuth a koronát Orsovánál elássa, a kormánnyal együtt Törökországon át menekül, Széchenyi a döblingi elmeógyógyintézetbe kerül, Görgey kegyelmet kap, tizenhárom tábornokot Aradon kivégeznek.

II. rész

Zene – Carl Maria von Weber: Andante és magyar rondó

(Aláfestésként addig szóljon a zene, amíg a narrátor elmondja a halálra ítélték nevét, nem folytatja a krónika mondását... Így következtek el lassan az utolsó órák.)

Narrátor 1.

A tizenhárom vértanú tábornok utolsó óráinak történetét a krónikás vetette papírra. Tárgyilagos, hűvös stílusával idézte fel a szorongás, a reménytelenség perceit, csak akkor forrósodott át az írás, amikor az aradi események tragikus sodra ellenállhatatlanul ragadta magával a tollát.

1849. szeptember 21-én Pöltenberg Ernőt kihallgatták. Ernst hadbíró alezredes a császár nevében még aznap kihirdette az első ítéleteket. Kiss Ernő altábornagya golyó, gróf Vécsey Károly tábornokra kötél általi halál várt.

Fiúhang 1.

Az erre következő napon a többiekre került sor. Kötél általi halálra ítéltetett:

Aulich Lajos tábornok

Damjanich János tábornok

Gróf Dessewffy Arisztid tábornok

Knézich Károly tábornok

Lahner György tábornok

Gróf Leiningen-Westerburg Károly tábornok

Nagysándor József tábornok

Pöltenberg Ernő lovag, tábornok

Török Ignác tábornok

Lázár Vilmos ezredes

Schweidel József tábornok ítélete golyó általi halálra szólt,

Gáspár András tábornokot tizenkét esztendei várfogságra ítélték,

Lenkey János tábornok felett nem ítéleztek, mert a fogság ideje alatt megőrült.

Fiúhang 2.

Valamennyit felsejsértés és hűtlenség büntetével vádolták. Az ítéleteket Haynau elé terjesztették jóváhagyás végett.

Narrátor 1.

A rabok a börtönben nyugodtan, méltóságteljesen viselkedtek. Aulich kedves Horátiusát olvasgatta, Leiningen naplót írt, a többiek olvasgattak, családi ügyeikkel foglalkoztak.

Így következtek el lassan az utolsó órák.

Narrátor 2.

Október 5-ére virradt. Az éjjel Nagysándor József rosszul aludt. Verítékben fürödve, hidegrázósan ébredt. Gyorsan megmosakodott, aztán megnyugtató szivarra gyújtott. Később a főporkoláb kis kertjéhez nyíló ablakhoz lépett. Az őszi reggel már ott találta a főporkolábot. A lombjavesztett bokrok között matatott, rövid pálcikákat nyesett.

Fiúhang 3.

Mi az ördögöt csinál?

Narrátor 2.

A főporkoláb pedig számolni kezdte a pálcikákat. Mikor tizenháromig jutott, a fölöslegesen elhajította, és bement a lakásba.

Fiúhang 3.

Szent Isten!

Narrátor 2.

A tábornok hátrahőkölt, eszébe jutott egy régi hadbíróági tárgyalás. Négy hatalmas lépéssel az ötvenes szoba ajtajánál termett, amely mögött Knézich Károly várta a sorsát. Fojtott hangon átszólt:

Fiúhang 3.

– Károly, ma halálra ítélnék!

Fiúhang 4.

– Honnan gondolod?

Fiúhang 3.

– A főporkoláb a kertben tizenhárom vesszőt nyesett. Most láttam. Régi szokás szerint a hadbíró eltöri a pálcákat, és a lábunkhoz hajítja. Ezzel jelzi, hogy a kegyelem Istennél van.

Narrátor 1.

Nagysándornak igaza volt. Reggel nyolc óraker egymás után a hadbírószobába szívtatták őket. Ernst felemelkedett, idegesen kotorászott papírjai közt, aztán megszólalt.

Fiúhang 1.

Ítéletet hirdetek, őfelsége I. Ferenc József király és császár nevében! Az ítéletet báró Haynau őexcellenciája, császári és királyi tábornagy, a magyarországi és erdélyi hadak főparancsnoka megerősítette, végrehajtását elrendelte. ... Főbüntetés kötélt általi halál!

Narrátor 3.

Az ítéletek híre szinte megfoghatatlan módon pillanatok alatt elterjedt a kazamaták rabjai között. Izgatott suttogásoktól, falkopogtatásoktól lett hangos az egész börtönrendszer. A rabok szervezkedtek, lázadásra készültek, meg akarták rohanni az őrséget. Howiger várparancsnok kemény napiparancsokkal lépett fel.

Narrátor 2.

Az ostromállapotot Arad városára is kiterjesztették. Őrjáratok bakancsai koppantak az utcákon, az őrségeket megerősítették. a környéken is kisebb katonai egységek cirkáltak. A tábori tüzés az új-aradi országúton állomásozott teljes készenlétben, a vártüzérek égő kanóccal álltak a sáncok ágyúi mellett.

A hóhér félt, hogy a magyar szabadságharc valamely csoda folytán mégis feltámad, és meghiúsítja az ítéletek végrehajtását.

Narrátor 3.

A kivégzéssel kapcsolatos előkészületek tovább folytak. A Maros-part kopasz fűzfái szomorúan bólogattak, a néptelen utcákat rémült hallgatás nyomasztotta. Már elterjedt a városban a hír: a tizenhárom hőst hajnalban kivégzik.

Takarodót vertek a városban. A tizenhármak utolsó éjszakája fölött a gömbölyűre hizott hold virrasztott, de virrasztottak a zárt kapuk mögött az aradiak, virrasztott a vár fegyverben tartott őrsége és virrasztottak a tábornokok is. Egy élet számadását rótták, utolsó dolgaikról intézkedtek.

Narrátor 2.

6-án hajnali két óraker a papok megindultak a vár felé. Időnként őrjáratok kiáltottak rájuk, azután egyikük háromszor erősen megzörgette a várkaput. A várkaplán szobájában gyülekeztek, felöltötték a karinget, a stólat, fejükre tették a birétumot, aztán elsiettek a főörházba, ahol elvégezték papi kötelességüket.

Zene (Carl Maria Weber: Andante és magyar rondó – aláfestésként végig)

Narrátor 1.

Közben reggel lett. Tompa dobpergés hallatszott, nyomán megbolydult az egész vár. Készülődtek a kivégzéshez. Hat óra tájt sortűz dördült. Ekkor végezték ki a kegyelemből golyó általi halálra ítélt négy tábornokot. A lövések Kiss Ernő, Schweidel, Dessewffy és Lázár életét oltották ki.

Damjanich elgondolkozva nézett ki az ablakon a hang irányába.

Fiúhang 1.

– Megkezdődött... Ők már túl vannak rajta. Mi következünk.

Narrátor 2.

A Wocher-czred zászlóaljja visszaérkezett a várba. Parancsnokuk, Tichy őrnagy gyors szemlét tartott, aztán a főporkolábnak adott parancsot.

Fiúhang 2.

– Vezesse elő az elítélteket!

Narrátor 2.

Tichy őrnagy újabb parancsára megindult a menet. Elöl zárt alakzatban két század gránátos, a menet végén szintén egy század, közöttük húsz-húsz bakától közrefogva az elítéltek.

A vár Arad felé néző főkapuján fordultak ki, a hídon át Zsigmondháza, Új-Arad felé tartottak. A környéken mindenféle lovas járőrök cirkáltak. Az új-aradi utat egy osztály Fiquelmont-dragonyos zárta el.

Narrátor 3.

Fél óra múlva értek Bíró Imre zsigmondházi birtokos kaszálójára. Az úttól nem messze ott feketedtek a bitófák, kilenc durva facölöp, alattuk a kis zsámoly. Az akasztófák előtt megállt a menet. Tichy parancsára a zászlóalj háromszöget formált az elítéltek körül.

Narrátor 2.

Fél hétkor Tichy elrendelte a halálos ítéletek fölolvását. Zinner hadbíró előlépett. Kopott fahangon gyorsan eldarálta mondanivalóját, a porkoláb előírás szerint fennhangon háromszor kiáltott.

Fiúhang 3.

– Adassék kegyelem az elítélteknek!

Narrátor 2.

Tichy háromszor válaszolt.

Fiúhang 2.

Istennél a kegyelem!

Narrátor 2.

A főporkoláb ekkor a hóhérhoz fordult.

Fiúhang 2.

Az elítélteket átadom. Teljesítse kötelességét.

Narrátor 1.

A papok térdre esve, arcukat elföldve hangosan imádkoztak, a jobb érzésű osztrák tisztek is elfordultak, az idegen bakák szemében könny csillogott. A mézárálás látványától néhány katoná rosszul lett.

Narrátor 2.

A hóhér aztán tisztelegve jelentette Tichynek.

Fiúhang 3.

– Őrnagy úr! Az ítéletet végrehajtottam!

Narrátor 2.

A tizenhárom hős tábornok sorsa tehát elvégeztetett, s következett a befejező komédia. Tichy vezényszava hallatszott.

Fiúhang 2.

Imához! Térdre!

Narrátor 2.

Az osztrák, a cseh és a lengyel legénység halkan mormolta az imát, aztán a zászlóalj elvonult.

Narrátor 1.

Nyolc óra tájban bevonták a járőröket, az őrségeket. Arad népe sűrű tömegben sietett a vértanúk vesztőhelyére, a magyar golgotához. Az aradiak gyászoltak. Ekkor keletkezett az a német nyelvű megemlékezés, amit Vécsey tábornok özvegye őrzött meg: Pannónia! Vergiss Deine Toten Nicht, Als Kläger Leben Sie!

A kilenc szó minden egyes kezdőbetűje egy-egy mártír nevének kezdőbetűjével azonos: Pöltenberg, Vécsey, Damjanich, Török, Nagysándor, Aulich, Knézych, Leiningen, Schweidel.

Pannónia! Ne feledd halottaidat, vádlóként élnek ők! – szól magyar nyelven a megemlékezés.

III. rész

Versmondó 1.

Akad-e majd,
Ki ennyi bajt
Higgyen, hogy ez történt?
És e beszédet nem veszi
Egy örült rémulésteli,
Zavart ész meséjének?

Zene – Liszt Ferenc: Les Préludes

Versmondó 2.

... Elegendő
harc, hogy a múltat be kell vallani.
A Dunának, mely múlt, jelen s jövőendő,
Egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, amelyet őseink vívtak,
Békévé oldja az emlékezés
S rendezni végre közös dolgainkat.
Ez a mi munkánk: és nem is kevés.

A MŰSORBAN FELHASZNÁLT IRODALOM

Petőfi-versek: Az álom; Élet vagy halál; A székelyekhez; A téli esték; Szörnyű idő
József Attila: A Dunánál
Vörösmarty Mihály: Magyarország címere
Vitányi János: Híven a halálig, Móra Kiadó, 1960.
Magyar idézetek könyve. Officina Nova Kiadó, Budapest 1991.
Rendületlenül (A hazaszeretet versei). Officina Nova Kiadó, Budapest 1989.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépelt”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A cikkben előforduló rajzokat, illusztrációkat viszont műszaki rajzlapra készítsék, gondos kivitelezésben. Amennyiben lehetséges, floppy-t is kérünk.

Szíveskedjenek külön lapra fölírni *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot és lakcímüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, hozzáuk küldött írásaikat más folyóiratban nem publikálhatják. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem őrünk meg és nem is küldünk vissza.

A SZERKESZTŐSÉG